

راهکارهای زن مسلمان برای تقویت اعتماد به نفس فرزندان

مرضیه اسدی ده میراحمدی^۱

چکیده

در دنیای پرتلاطم و پر از چالش‌های امروز، تربیت فرزندان، به‌ویژه در خانواده‌های مسلمان، مسئولیتی بس سنگین و در عین حال، لذت‌بخش است. مادران مسلمان، به عنوان ستون‌های خانواده و اولین مربیان فرزندان، نقش تعیین‌کننده‌ای در شکل‌گیری شخصیت، هویت دینی و اعتماد به نفس فرزندان خود دارند. آن‌ها با ارائه الگویی مثبت، ایجاد محیطی امن و حمایتی، و آموزش مهارت‌های زندگی ضروری، می‌توانند زمینه رشد و شکوفایی فرزندان خود را فراهم کنند. در این مقاله، به بررسی ابعاد متعدد تقویت اعتماد به نفس در فرزندان مسلمان خواهیم پرداخت. ما با استفاده از مطالعات روان‌شناسی، آموزه‌های اسلامی، و تجربیات موفق خانواده‌ها، به دنبال ارائه راهکارهایی عملی و قابل اجرا هستیم. هدف ما، کمک به مادران مسلمان در رهایی به بهترین روش‌ها برای پرورش نسل جدیدی از افراد مسلمان، موفق و با اعتماد به نفس بالا است که می‌توانند نقش مؤثری در جامعه داشته باشند. در طول این مطالعه به مقایسه روش‌های سنتی و مدرن پرداخته و سعی بر ارائه رویکردی یکپارچه و همه جانبه است.

کلمات کلیدی: اعتماد به نفس، راهکار، زن مسلمان،

^۱ طلبه سطح ۲ حوزه علمیه حضرت زینب سلام الله علیها، شهرستان ایزه

مقدمه

هر انسانی برا رسیدن به هدف خود در تلاش است و تلاش‌های وی با موفقیت و شکست نیز مواجه است. عده‌ای با چشیدن یکبار طعم شکست ناامید و مایوس شده و دست از تلاش برداشته و با روحیه متزلزل از ادامه فعالیت‌های خود باز می‌مانند. در مقابل این دسته از افراد کسانی هستند که شکست را پلی برای رسیدن به پیروزی قرار می‌دهند و با اراده قوی و مستحکم در برابر مشکلات ایستادگی می‌کنند، این افراد دارای اعتماد به نفس بوده و هیچ‌گاه از کلمات نمی‌توانم و نمی‌فهمم استفاده نمی‌کنند و بزرگترین سرمایه هر کس بدون شک میزان اعتماد به نفس و خودباوری وی می‌باشد. شخص دارای اعتماد به نفس کسی است که از توانایی‌ها و استعدادها و شایستگی‌های خود آگاه بوده و به آن‌ها متکی می‌باشد، این امر عامل اصلی خوشبختی و پیشرفت در زندگی بوده، موفقیت در کار، زندگی، روابط و فعالیت‌های اجتماعی را تحت تأثیر قرار می‌دهد (علیزاده و علیلو، ۱۴۰۱). بزرگترین سرمایه هر کس بدون شک میزان خودباوری و اعتماد به نفس می‌باشد. شخص برخوردار از اعتماد به نفس کسی است که از توانایی‌ها، استعدادها و شایستگی‌های خود آگاهی برخوردار است و به آن‌ها متکی می‌باشد. این امر عامل اصلی خوشبختی و پیشرفت در زندگی بوده، موفقیت در کار، زندگی و روابط و فعالیت‌های اجتماعی را تحت تأثیر قرار می‌دهد.

از حقوق فرزند است که باید مورد احترام قرار گیرد. این سخن رسول خدا (ص) است که فرمود: «اگرما اولادکم» فرزندان خود را احترام کنید این احترام نشأت گرفته از احترامی است که خداوند برای آدمی قائل است.

قرآن می‌فرماید: «ولقد کرّمنا بنی آدم»

ما بنی آدم را مورد تکریم و احترام قرار داده ایم... و وقتی خداوند فردی را مورد احترام قرار دهد دیگران حق ندارند به او بی‌احترامی کنند.^۱

مفهوم شناسی

اعتماد به نفس «Self-confidence»، قضاوت فرد در مورد جایگاه اجتماعی و شخصی و نگرش وی در مورد مهارت‌ها و توانایی‌های خود است. لغت «Confidence» ریشه در کلمه

^۱ قائمی علی، *نظام حیات خانواده در اسلام*، صص ۱۳۷_۱۴۲، تهران: انتشارات انجمن اولیاء و مربیان، چاپ یازدهم، زمستان ۱۳۸۸ ه. ش.

لاتین *fidere* به معنای «اعتماد کردن» دارد. فرهنگ لغت آکسفورد، اعتماد به نفس را به عنوان «احساس اعتماد به توانایی‌ها، کیفیت‌ها و قضاوت خود» تعریف می‌کند.

اعتماد به نفس اصطلاحی است که در زندگی روزمره و در بسیاری از اوقات با آن رو به رو می‌شویم؛ از زمینه ارتقای سلامت روان گرفته تا کمک به افراد برای رسیدن به اهداف تجاری. از این رو می‌توان گفت که مفهوم اعتماد به نفس با سلامت روان، رفاه و نحوه زیستن ما در این جهان مرتبط است.

اعتماد به نفس «Self-confidence»، قضاوت فرد در مورد جایگاه اجتماعی و شخصی و نگرش وی در مورد مهارت‌ها و توانایی‌های خود است. لغت «Confidence» ریشه در کلمه لاتین *fidere* به معنای «اعتماد کردن» دارد.

فرهنگ لغت آکسفورد، اعتماد به نفس را به عنوان «احساس اعتماد به توانایی‌ها، کیفیت‌ها و قضاوت خود» تعریف می‌کند. سوزانا مک ماهون در کتاب خود به نام درمانگر پرتابل، می‌گوید اعتماد به نفس «روشی برای حضور در جهان است که به شما امکان می‌دهد، خودتان را بشناسید و از خود مراقبت کنید». دکتر مری ولفورد که کتاب راهنمای ذهن مهربان برای ایجاد اعتماد به نفس را نوشته است، معتقد است که اعتماد به نفس یعنی آگاهی از زمان‌هایی که ما در حال دست و پنجه نرم کردن با یک وضعیت هستیم. او بیان می‌کند که همین آگاهی باعث می‌شود تا ما به انجام کاری تعهد پیدا کنیم.

از منظری، اعتماد به نفس یعنی ارزش قائل شدن برای خود، در کنار اشتباهاتی که دارید، نوع کاری که انجام می‌دهید یا انجام نمی‌دهید. داشتن احساس خوب نسبت به خود و احساس شایستگی با وجود نقص؛ آنقدر شجاع باشید که در صورت لزوم از خودتان دفاع کنید و قاطع باشید. دانستن اینکه لایق احترام و دوستی دیگران هستید و در نهایت شناخت و پذیرش کل و تمامیت خود، هم نقاط قوت و هم ضعف.^۱

"راهکار" روش کار - راه حل برای انجام کاری
کلمه ای ترکیبی است از راه + کار و این واژه به مفهوم راه حل، پاسخ، جواب، شیوه نامه و روش حل مسایل است.^۲

^۱ سایت سلامت روان، سلامت روان، ۱۵ آبان ۱۴۰۱

^۲ پارسی ویکی

در فارسی واژه " زن " یک نام همگانی برای اشاره به انسان ماده است مانند «حقوق زنان». به‌طور معمول، یک زن، توانایی بارداری و زایش دارد. به زن دارای فرزند، مادر گویند.

واژه‌های «بانو»، «خانم» و در قدیم، «خاتون» برای اشاره محترمانه به زن، کاربرد دارند.^۱ واژه " زنان " در لغت به معنای مونث انسان ها بعد از رشد است.^۲ "زن مسلمان" در لغت به معنای کسی که به دین اسلام متدین است؛^۳ اطلاق شده و در اصطلاح: به زنی اطلاق می‌شود که دین اسلام را پذیرفته و بر اساس احکام و ارزش‌های اسلامی زندگی می‌کند.^۴

نقش محوری زن و مادر

کار و نقش زن، ساختن آدم و نهادن بنیاد سعادت عالم است. تنها وقتی محیط زن کوچک می‌شود که فکرش کوتاه و نارسا باشد.

۱. مادر خانواده باید عاقل بوده و رفتار معمولی داشته باشد.
 ۲. مادر خانواده باید اهل تدبیر باشد؛ یعنی برنامه ریزی بداند.
 ۳. مادر، مسئول پرورش روحی و اخلاقی فرزندان است.
 ۴. مادر باید دارای صفات و عاداتی پسندیده باشد.
 ۵. مادر باید اهل مطالعه بوده و تربیت فرزندان را فرا گیرد.
- زن بایستی تمام منافع خانواده را از مادی و معنوی پیش نظر داشته در هر مورد از آنها دفاع کند و تمام هوش و فکر و معلوماتش را در این راه به کار بیاندازد. زن دانا آموزگار بچه ها، شریک و محرم شوهر و مدیر خانه است.^۵

نقش محوری مادر در تربیت فرزندان در حوزه روابط خانوادگی و رشد و توسعه فرزندان بسیار مهم است. مادران به عنوان اولین معلمان و نگهدارندگان فرزندان، تأثیر فراوانی در شکل‌گیری شخصیت، ارزش‌ها، رفتارها و توانایی‌های فرزندان خود دارند. در زیر، به برخی از نقش‌های محوری مادر در تربیت فرزندان اشاره می‌شود:

^۱ ویکی پدیا ، دانشنامه آزاد

^۲ عمید حسن، فرهنگ فارسی عمید، صفحه ۴۲۰، چاپ ۵، انتشارات امیرکبیر، ۱۳۸۷ه ش .

^۳ معین محمد، فرهنگ فارسی معین، ص ۲۸۰۷، ج سوم (ک - م)، چ: دوم، تهران: انتشارات نامن، ۱۳۸۶ه ش.

^۴ حداد عادل غلامعلی، دانشنامه جهان اسلام، مؤسسه فرهنگی دانشنامه جهان اسلام، ج ۵، ص ۲۲۶، ۱۳۸۹ه ش.

ش.

^۵ صمد شاه محمدپور، چگونه فرزندان باحیایی داشته باشیم؟، مؤسسه مطالعات و پژوهش مدیریت راه روشن، قم: میراث انبیاء (ع)، ۱۳۹۵ه ش.

۱. ارتباط عاطفی و ایمانداری: مادران با ایجاد ارتباط‌های عمیق و عاطفی با فرزندان، احساس امنیت و اعتماد به نفس در آنها را تقویت می‌کنند. آنها نقش مهمی در ایجاد ایمانداری و ارتباط نزدیک با خانواده و ارزش‌های دینی دارند.
۲. تأسیس ارزش‌ها و اخلاقیات: مادران معمولاً نقش اساسی در تعیین ارزش‌ها و اخلاقیاتی که فرزندان آنها اتخاذ می‌کنند، دارند. آنها می‌توانند ارزش‌های اجتماعی، انسانی، اخلاقی و دینی را در فرزندان خود ترویج کنند و به آنها آموزش دهند.
۳. آموزش و راهنمایی: مادران نقش تربیتی و آموزشی بسیار مهمی را در زندگی فرزندان ایفا می‌کنند. آنها می‌توانند به آموزش مهارت‌های اساسی مانند خودمراقبتی، ارتباطات اجتماعی، حل مسئله و مدیریت هیجانات کمک کنند.
۴. الگوی رفتاری: مادران با رفتارها و اعمال خود، الگوی رفتاری برای فرزندان خود ایجاد می‌کنند. آنها می‌توانند با نمونه‌گیری از رفتارهای مثبت و سازنده، رشد و توسعه فرزندان را ترویج دهند.
۵. تغذیه و مراقبت: مادران نقش اساسی در تأمین نیازهای جسمانی و روانی فرزندان دارند. آنها با تغذیه مناسب، مراقبت و نیازهای پایه‌ای فرزندان، سلامت جسمانی و روانی آنها را حفظ می‌کنند.
۶. پشتیبانی عاطفی: مادران به عنوان پشتیبان عاطفی فرزندان، در مواجهه با استرس‌ها و تحولات زندگی، احساسات و نیازهای روانی فرزندان را تشخیص می‌دهند و آنها را در مقابل مواجهه با مشکلات و ناراحتی‌های روزمره حمایت می‌کنند. این نقش‌ها تنها چند مثال از نقش محوری مادر در تربیت فرزندان هستند. مادران با توجه به شرایط فردی خود و فرزندان، می‌توانند نقش‌های دیگری نیز داشته باشند. همچنین، باید توجه داشت که نقش پدر و دیگر اعضای خانواده نیز در تربیت فرزندان بسیار مهم است و تربیت یکنواخت و هماهنگ اعضای خانواده بهترین نتیجه را به ارمغان می‌آورد.^۱

اعتماد به نفس سبب پیروزی‌ها و شکست‌ها میشود

اعتماد به نفس که سبب این پیروزی‌ها و شکست‌ها می‌شود عبارت است از: اعتماد به نفس (*confidence*) یعنی دیدن خود به عنوان فردی توانا، باکفایت، دوست داشتنی و منحصر به فرد با در نظر گرفتن تفاوت‌های فردی. به تعبیر دیگر اعتماد به نفس یعنی احساس و

^۱ سایت چت گات

حضرت ابراهیم علیه السلام هنگامی که برای قربانی کردن فرزند خویش ماموریت پیدا کرد فرمود: «إني ارا في المنام أني اذبحك»^۱ پسر من! فرمانی از طرف خدا آمده تا تو را قربانی کنم. «فانظر ماذا ترى» یعنی نظر شما در این مورد چیست؟ در واقع حضرت ابراهیم (ع) با این نظر خواهی، شخصیت فرزند خویش را تکریم نمود.

کودکان و نوجوانان نیز همانند بزرگترها دوست دارند در امور مربوط به خودشان با آنان مشورت شود و آنان نیز نظر بدهند. این کار خود موجب میشود که آنان احساس شخصیت بیشتری کنند و برای نظر و رأی خود ارزش و ارجی قائل باشند.

زن مسلمان خوب است از این نکته غافل نباشد و حتی بدون درخواست کودک، خود بدین کار اقدام کنند و از این راه به کودک خود شخصیت بدهند. پس از مشورت و نظر خواهی نیز حتی الامکان نظر فرزند را عملی سازند و برای عقیده او احترام قائل باشند و اگر هم نظر ناصحیحی داشت با کمال ملاحظت و مهربانی او را متقاعد سازند.^۲

قرآن در سوره شورا آیه ۳۸ به اهمیت مشورت در امور اشاره کرده و می‌فرماید: «وَأْمُرْهُمْ شُورَىٰ يَنْهَىٰ» این آیه به اهمیت مشورت و گفتگو تأکید دارد.

آموزش مسئولیت‌پذیری

وظایف و مسئولیت‌های کوچک را به فرزندان محول کنید، مانند کمک در کارهای خانه یا مراقبت از حیوانات خانگی. انجام مسئولیت‌ها به فرزندان احساس موفقیت و توانمندی می‌دهد و به آنها یاد می‌دهد که به مسئولیت‌های خود متعهد باشند.

امام علی (ع) فرموده‌اند: «من لم يتحمل المسؤولية لا يستحق الاحترام».

این تعبیر به معنای اینکه شخصیت‌های محترم باید مسئولیت‌پذیر باشند، به فرزندان یادآوری می‌کند که برای احترام و ارزش قائل شدن خود، باید شایستگی لازم را داشته باشند.

قصه‌گویی از تجارب زندگی

تجربیات شخصی خود را با فرزندان در میان بگذارید و در مورد چالش‌ها و موفقیت‌های خود صحبت کنید. گفتن داستان زندگی به فرزندان بینش‌های ارزشمندی را ارائه می‌دهد و به آنها یادآوری می‌کند که همه افراد در زندگی خود با چالش‌ها مواجه می‌شوند.

^۱ صافات: ۱۰۲

^۲ غرویان، محسن، تربیت کودک، ص ۱۰۰.

قرآن کریم در سوره کهف آیه ۱۱۰ می‌فرماید: "فَمَنْ كَانَ يَرْجُوا لِقَاءَ رَبِّهِ فَلْيَعْمَلْ عَمَلًا صَالِحًا وَلَا يُشْرِكْ بِعِبَادَةِ رَبِّهِ أَحَدًا". این آیه به اهمیت عمل صالح و تلاش در راستای هدف اشاره می‌کند.

لزوم بازی‌ها

بازی‌هایی را طراحی کنید که عناصر آموزش و تفریح را ترکیب کند، مانند بازی‌های تیمی یا چالش‌های فکری. این نوع فعالیت‌ها به فرزندان کمک می‌کند تا مهارت‌های اجتماعی و رقابتی خود را تقویت کنند. در اسلام به خوبی به این نیاز و اهداف آثار آن توجه شده است؛ زیرا از نظر قرآن و روایات فرد مسلمان نباید اوقات خود را در امور بیهوده و حرام صرف کند با این همه در خصوص کودکان اعتقاد بر این است که بازی با آنها لازم و ضروری است و نباید کودکان را از آن محروم کرد. قرآن کریم می‌فرماید:

(أَرْسِلْهُ مَعَنَا قَدًّا يَرْتَعُ وَيَلْعَبُ وَإِنَّا لَهُ حَافِظُونَ)^۱

"برادران یوسف به پدر گفتند اجازه بده او را برای تفریح و بازی همراه خود ببریم" از این آیه استفاده می‌شود که کودکان نیازمند تفریح و بازی هستند و این قوی‌ترین منطقی بود که حضرت یعقوب را در برابر فرزندان خود برای همراهی حضرت یوسف تسلیم کرد همچنین امام صادق (ع) فرمودند:

(الْغُلَامُ يَلْعَبُ سَبْعَ سِنِينَ وَيَتَعَلَّمُ الْكِتَابَ سَبْعَ سِنِينَ وَيَتَعَلَّمُ الْحَلَالَ وَالْحَرَامَ سَبْعَ سِنِينَ)^۲

۷ سال با فرزندت بازی کن و ۷ سال در تربیت او بکوش و ۷ سال به او حلال و حرام (احکام الهی) بیاموز" در حدیث دیگری پیامبر فرمودند:

(مَنْ كَانَ عِنْدَهُ صَبِيٌّ فَلْيَتَصَابَ لَهُ)^۳

اگر کسی دارای طفل خردسال است باید با او رادر جنبش‌های کودکانه و حالت‌های بچگانه همراهی کند. در سیره پیامبر نیز بسیار مشاهده شده که آن حضرت در امر بازی با کودکان اهتمام داشته‌اند.^۴

^۱ یوسف: ۱۲

^۲ سایت: حوزه نت

^۳ سایت: بیتوته

^۴ سایت رشد مگ

پیشنهاد ایجاد وبلاگ یا ویدئوهای از دانش آموزی

فرزندان را تشویق کنید که وبلاگ نویسی یا تولید ویدئو در مورد موضوعات مورد علاقه خود داشته باشند. این اقدام به فرزندان توانایی ابراز وجود و همچنین مهارت‌های نوشتاری و ارتباطی می‌بخشد. امام علی (ع) می‌فرماید: “العلم امانة.”^۱ این جمله به اهمیت علم و بیان درست در زندگی اشاره دارد و به فرزندان یادآوری می‌کند که در هر کاری باید مسئولیت‌پذیر باشند.

نتیجه‌گیری

تقویت اعتماد به نفس در فرزندان یکی از مهم‌ترین وظایف مادران، به ویژه در جوامع اسلامی با فرهنگ و ارزش‌های خاص است. مادران مسلمان می‌توانند با ایجاد محیطی مثبت و حمایتی به فرزندان خود کمک کنند تا اعتماد به نفس لازم برای مواجهه با چالش‌های زندگی را پیدا کنند. استفاده از روش‌هایی چون تشویق، گفت‌وگو آزاد و یادگیری مهارت‌های جدید به فرزندان این احساس را می‌دهد که قادر به دستیابی به اهداف خود هستند.

همچنین، مادران می‌توانند با بهره‌گیری از ایده‌های خلاقانه‌ای مانند داستان‌گویی، فعالیت‌های گروهی و تدوین یادداشت‌های مثبت، به فرزندان کمک کنند تا هویتی قوی و مستقل بیابند. این روش‌ها به آن‌ها فرصت شناسایی توانمندی‌های خود و احساس راحتی در محیط‌های اجتماعی را می‌دهند.

ایجاد یک رابطه صمیمی و برقراری اطمینان میان مادر و فرزند نیز نقش کلیدی در رشد عاطفی و اجتماعی آن‌ها دارد. بنابراین، مادران باید به عنوان الگوهایی مثبت در زندگی فرزندان خود عمل کرده و با ارائه حمایت‌های لازم، زمینه را برای رشد و پیشرفت آن‌ها فراهم کنند.

تقویت اعتماد به نفس در فرزندان نه تنها به رشد فردی آن‌ها کمک می‌کند، بلکه به شکل‌گیری نسل‌های قوی و متعهد نیز منجر خواهد شد. به‌طور کلی، این فرآیند مستمر و نیازمند صبر و محبت است. مادران مسلمان با به کارگیری روش‌ها و ایده‌های خلاقانه می‌توانند نقش مؤثری در شکل‌دهی به روان‌شناسی و هویت فرزندان خود ایفا کنند. این نه تنها تاب‌آوری و خودباوری فرزندان را افزایش می‌دهد، بلکه آن‌ها را برای مواجهه با چالش‌ها و موفقیت در

^۱ هوش مصنوعی سایت Perplexity ai

زندگی آماده می‌کند. در نهایت، با ایجاد ارتباطی صمیمی و توجه به نیازهای فرزندان، مادران می‌توانند آینده‌ای روشن و مستحکم برای آن‌ها رقم بزنند.

منابع

- ۱- قرآن کریم، ترجمه آیتالله مکارم شیرازی
- ۲- احمدی دستجردی، حسینعلی. ۱۳۹۶. بررسی مراحل شکل‌گیری هویت دینی کودکان و نوجوانان.
- ۳- افشاری مقدم، علیرضا. (۱۴۰۰). آموزش دین به کودکان و نوجوانان. انتشارات مدرسه.
- ۴- امینی فاطمه، حسنعلی حسین، و امینی مبینا. ۱۳۹۶. نقش قصه در ایجاد هویت اسلامی در کودکان.
- ۵- اعتماد به نفس خوب و حال خوب از مریم حسینی کازرونی و مؤده خواجه پور صفحه ۲۹
- ۶- حداد عادل غلامعلی، *دانشنامه جهان اسلام*، مؤسسه فرهنگی دانشنامه جهان اسلام، ج ۵، ص ۲۲۶، ۱۳۸۹ هـ. ش.
- ۷- حجازی، شمس. (۱۳۹۷) مجموعه داستان های پیامبران برای کودکان، جلد (۶)
- ۸- حسینی کازرونی، مؤده، خواجه پور، مریم. اعتماد به نفس خوب حال خوب. ۱۳۸۳. صص ۱۶-۲۹.
- ۹- خدائی مجد، اله. ۱۳۹۵. ارزیابی شیوه‌های روان‌شناختی آموزش اعتماد به نفس در قصه‌های کودکان ایرانی. نشریه علمی آموزش و ارزشیابی (فصلنامه)، ۹(۳۳)، ۱۳۷-۱۵۸.
- ۱۰- صمد شاه محمدپور، *چگونه فرزندان باحیایی داشته باشیم؟*، موسسه مطالعات و پژوهش مدیریت راه روشن، قم: میراث انبیاء (ع)، ۱۳۹۵ هـ. ش.
- ۱۱- دانشور، و صداقتی فرد. ۱۴۰۱. مقایسه بلوغ عاطفی و مهارت های اجتماعی و اعتماد بین فردی در فرزندان با و بدون تجربه طلاق والدین. فصلنامه روان‌شناسی تحلیلی شناختی، ۱۴(۵۳)، ۳۲-۴۶.
- ۱۲- درس‌هایی از قرآن (محسن قرائتی)، جلد: ۱، صفحه: ۱۴۳۹
- ۱۳- داستان. ۱۳۸۹. روش‌های تعلیم و تربیت. پیام زن، ۱۳۹۰(۲۳۴).
- ۱۴- سلیمانی، فرین، یزدی، حسنی خیابانی، ناهیده، لرنژاد، ... و غزال. ۱۴۰۲. ارزیابی مهارت‌های ارتباطی کارشناس کودکان در آزمون‌های تکاملی: طراحی و روانسنجی یک مقیاس. فصلنامه آرشو توانبخشی، ۲۵(۱)، ۱۱۶-۱۳۳.
- ۱۵- شجاعی، محمدصادق. توکل به خدا راهی به سوی حرمت خود و سلامت روان، قم، مؤسسه امام خمینی (رحمة‌الله)، ۱۳۸۳، ص ۵۰.
- ۱۶- علیزاده، نگار، و محمودعلیلو. (۲۰۲۳). استفاده از بازی درمانی مبتنی بر رویکرد شناختی-رفتاری در درمان مشکلات هیجانی کودکان دارای فلج مغزی. روانشناسی و علوم رفتاری ایران، ۶۵(۹)، ۱۴-۲۹.
- ۱۷- عمید حسن، *فرهنگ فارسی عمید*، صفحه ۴۲۰، چاپ ۵، انتشارات امیرکبیر، ۱۳۸۷ هـ. ش.
- ۱۸- غرویان، محسن، *تربیت کودک*، ص ۱۰۳، تهران: انتشارات نسیم تحول، ۱۳۹۵ هـ. ش.

- ۱۹- قائمی علی، *نظام حیات خانواده در اسلام*، صص ۱۳۷_۱۴۲، تهران: انتشارات انجمن اولیاء و مربیان، چاپ یازدهم، زمستان ۱۳۸۸ ه.ش.
- ۲۰- کرمانی، صابر. (۱۳۷۷). کتاب زندگانی چهارده معصوم، انتشارات دفتر نشر فرهنگ اسلامی
- ۲۱- محمدی، و سیف معصومه. ۱۳۹۱. بازی و نقش آن در رشد اجتماعی کودک. پیام زن، ۱۳۹۲(۲۵۷).
- معین محمد، *فرهنگ فارسی معین*، ص ۲۸۰۷، ج سوم (ک - م)، چ: دوم، تهران: انتشارات نامن، ۱۳۸۶ ه.ش.
- ۲۲- مسعودی، خراسانی، محمد مظلوم، نوغانی، و محسن. ۱۳۹۳. تأثیر نقش پدری بر تربیت دینی فرزندان در بین خانواده‌های شهر مشهد. فصلنامه علمی تربیت اسلامی، ۱۰(۲۰)، ۱۳۵-۱۵۵.
- ۲۳- منافی‌سرابی، نادیا، جباری‌آق‌بلاغ، جبلهنگ، و شهین. ۱۴۰۱. اصول و روش های آموزش مفاهیم دینی به دانش آموزان ابتدایی. همایش پژوهش های مدیریت و علوم انسانی در ایران، ۱۲(۱۲)، ۶۴۳-۶۵۱.
- ۲۴- ویکی پدیا، دانشنامه آزاد
- ۲۵- سایت : حوزه نت
- ۲۶- سایت : بیتوته
- ۲۷- سایت رشد مگ

28- Baker, J. (2017). The social skills picture book: Teaching play, emotion, and communication to children with autism. Future Horizons.

29- Fazel-Kalkhoran, J., Homayounnia, M., & Mohammadzadeh, M. (2015). The impact of primary school games on the social development of educable mentally retarded children. *Iranian Journal of Health Education and Health Promotion*, 3(3), 266-276.